

JUHÁSZ ZOLTÁN
Népzeneünk erdeje

„Nem az erdő van Somogyban, hanem Somogy van az erdőben” – szölt a XVIII. századi mondás. Ebből pedig szigorúan következik, hogy a somogyi emberek is az erdőben voltak: ott tartották állataikat, oltották gyümölcsfaikat, melyek aztán embernek és állatnak egyaránt bőségesen teremtek. Magyarország egyik legnagyobb pásztorvilága élt a Dél-Dunántúl hatalmas erdeiben, a Nagyberék lánjában, és gazdálkodott a Teremtés rendjét fenntartva, okosan gondozva. Ez az élet hihetetlenül gazdag kultúrát szült, benne a sajátos pásztorművészettel és zenével: nótákkal életről, szerelemről, halálról, az igazságukért a törvénnyel is dacoló betyárokról, a leányukért még a betyárokkal is dacoló csalárolsnékről, kanászokról, juhászokról, gulyásokról és persze a borról, melyet még a csárdánál is jobb a „högyben” – vagyis a szőlőhegyi pincében – baráti társaságban „duzsolva” – vagyis nótázva – fogyasztani.

A sajátos, végtelenül tömör, ősrégi dallamokhoz, melyek olyanok, mintha az időbe rótt írásjelek volnának, sajátos hangszerek társultak a maguk különleges, jellegzetes Dél-dunántúli előadásmódjával. E sorok íróját is egy régi hangfelvételen szóló somogyi „hosszifurugla” térítette a népzene útjára, úgy húszéves kora körül. Az a hangzás és az a dallam egyszerre volt titokzatos és hívogató, azután nyomozva találkoztam és találkozom mindmáig a magyar népzene rengeteg csodájával – mondhatni, a somogyi „hosszifurugla” olyan fa, melytől még a vak is meglátja az erdőt.

Csak hogy a nagy erdőknek, berkeknek, és így a pásztorságnak, vele együtt hangszereinek, a hosszú és rövid furulyának, dudának, citerának kíméletlen ellensége támadt a XVIII. század óta mohón terjeszkedő, erdőirtó nagybirtokrendszerben. Ahogy zsugorodott a somogyi erdőség, úgy szorult vissza a vele élő ember kultúrája is, ám az igaz dolgokat nagyon nehéz végképp eltörölni: még az ezredfordulóra is maradtak jeles tudói a régi nótáknak, hangszereknek. Ilyenek után kutatva jutottunk el

1991-ben Bonnyapusztára, egy nagyon öreg pásztorhoz, akiről a helyiek még tudták, hogy valaha furulyált. Megdöbbenve láttuk, hogy egymás után rakja félre az elégett hatlyukú rövid furulyákat, míg végül kibökte: ötlyukú hosszifuruglájuk nincsen? Volt, kézbe vette, és diadalmasan, pompásan megszólalt rajta egy gyönyörű dallam első fele – a második viszont pityergésbe fűlt, mert „eszembe jutott az a régi szép kanászélet”. És azután már mindig a pityergés győzött, és azóta sem találtunk még élő „hosszifuruglást”. Viszont még aznap sikerült megismerni Marcaliban egy remek „rövidfuruglást”, a nagybereki pásztorság egyik utolsó hírmondóját, akitől aztán évekig tanulhattuk a pásztor-nóták és táncdallamok sokaságát. Furfangos variációival tudatosan csalogatott beljebb és

beljebb a Dél-dunántúli zenei nyelvjárás erdejébe. Azt is somogyi pásztorról tudjuk ugyanis, hogy a furulya a nyári erdőben szól a legszebben, alkonyatkor.

Sütő András „nyelvünk erdőzúgását” a Székelyföld fenyveseiben hallotta meg. Hozzátehetjük: a somogyi nótákban pedig népzeneünk erdeje zúg.

Fújnak a föllegek

Somogy, Nemespátró,

Szakáll Józsefné Bebök Judit (1900),

Olsvai Imre, 1962,

ZTI szám: AP 4327/e

*Fújnak a föllegek
 Somogy megy felől
 Sokat gondolkodtam
 A soraink felől*

*Sokat gondolkodtam
 Még annak előtte
 Felségednél dolgunk
 El vagyon rendelve*

*Sokat gondolkodtam
 A régi agyákról
 A világon való
 Sok bujdosásomról*

Részlet a Magyar Napló Kiadó gondozásában megjelenés előtt álló népdalválogatásból.